

Χ ἄ ρ η ς Ρ ἄ π τ η ς

Ρ Ο Ε - Λ Α C Α Ν - Δ Ε Ρ Ρ Ι Δ Α

Σ υ ν δ ε σ μ ο λ ο γ ῖ ε ς

Σ Μ Ι Λ Η

Στόχος της σειράς είναι η πολυσχιδής προσέγγιση του κόσμου της γνώσης και της αντίληψης ως ανέκαθεν διαμεσολαβημένου από τη γραφή, τον αλφαριθμητικό κώδικα και την εικόνα. Ακριβώς επειδή υπάρχουν τα μέσα, ο άνθρωπος δεν ζει ποτέ απλώς και μόνο σε ένα φυσικό αλλά και σε ένα πολιτισμικό περιβάλλον. Το γεγονός αυτό καθιστά τα μέσα αδιαφανή και απροσπέλαστα σε κάθε παρατήρηση πρώτου βαθμού. Δεν ακούμε τα ηχητικά κύματα αλλά τις λέξεις του συνομιλητή μας, δεν βλέπουμε το φως αλλά ότι φωτίζεται, δεν διαβάζουμε τα γράμματα του αλφαβήτου αλλά τις ιστορίες, δεν βλέπουμε τα εικονοστοιχεία αλλά τις εικόνες. Τα μέσα καθιστούν κάτι αντιληπτό διαφεύγοντας την αντίληψή μας. Η αποτελεσματικότητά τους είναι συνάρτηση της αδιαφάνειάς τους.

Η σειρά μας επιχειρεί να φωτίσει τα τυφλά σημεία της θεωρίας και της εποπτείας, δίνοντας έμφαση στην αισθητική μορφή βάσει της οποίας το μέσο φανερώνεται πρωτίστως ως υλικός φορέας κάθε δυνατής μορφής. Μέλημά μας αποτελεί η κριτική κάθε καθαρού Λόγου που υπόσχεται άμεση πρόσβαση σε έναν προγλωσσικό ή προτεχνολογικό κόσμο της εμπειρίας· αλλά και η κριτική κάθε αποκαλυπτικού Λόγου που μας καλεί σε έξοδο από τον λαβύρινθο των σημείων προς κάποιο υπερβατολογικό σημαινόμενο. Το σύνθημά μας: δεν υπάρχει επέκεινα των μέσων (media) – παρ'ότι μόνον ως το φάντασμα μιας αδύνατης αλήθειας στην οποία έχουμε πρόσβαση μέσω ομοιωμάτων και μεταφορών.

Τα μέσα είναι μεταφορές που προδιαμορφώνουν τον κόσμο στον οποίο ζούμε και προδιαγράφουν την εικόνα που έχουμε για τον εαυτό μας. Κοντολογίς, τα μέσα προγραμματίζουν τη μνήμη του ατόμου και της κοινωνίας.

Δ.Κ.

POE – LACAN – DERRIDA Συνδεσμολογίες

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	17
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	21

Π Ρ Ω Τ Ο Μ Ε Ρ Ο Σ

LACAN: «ΠΟΙΗΤΗΣ ΚΑΙ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΟΣ»

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	39
1. Το γράμμα στον Freud	39
2. Το γράμμα στον Lacan	43
3. Το «Σεμινάριο για το “Κλεμμένο γράμμα”»	56
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι: «ΠΟΙΗΤΗΣ...»	61
I. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΜΕΡΟΥΣ ΤΟΥ «ΣΕΜΙΝΑΡΙΟΥ ΓΙΑ ΤΟ “ΚΛΕΜΜΕΝΟ ΓΡΑΜΜΑ”»	61
I.1. Το «Κλεμμένο γράμμα» και η δομή της επανάληψης	64
I.2. Το «Κλεμμένο γράμμα» ως ιστορία μυστηρίου	72
I.3. Η κυριότητα επί του γράμματος	89
I.4. Η πρωτοκαθεδρία του συμβολικού	95
I.5. Η μεταμορφωτική δύναμη του γράμματος	96
I.6. Ο Ντυπέν στην κατοχή του γράμματος	108
I.7. «Εγώ, το σημαίνον, μιλώ»	113
II. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	119
II.1. «Ένα τόσο απαίσιο σχέδιο...» (Crébillion)	120
α) Ο μύθος	120
β) Ο Ατρέας του Crébillion ως συγκείμενο του «Κλεμμένου γράμματος»	123
γ) Το δίστιχο του Crébillion: ένα σπάραγμα του πραγματικού ..	125
II.2. Nullibité (Borges)	137

α) Ο Lacan και ο/με τον Borges – <i>buried in a footnote</i>	138
β) Από τη <i>nullibiété</i> του γράμματος στη <i>nullibiété</i> της απόδρασης	148
Π.3. <i>A letter, a litter</i> (Joyce)	150
α) «A Litter to Mr. James Joyce»	151
β) Ο Joyce με τον Lacan	156
γ) <i>A letter, a fetish</i> (Gide)	158
δ) Το σύμπτωμα ως εκτός-λόγου	160
Π.4. Στην κουζίνα της μαμάς (Bonaparte)	163
α) Το ψυχοβιογραφικό εγχείρημα	165
β) «... κάτω από το μέσον της καρνίζας του τζακιού»...	167
γ) Ψυχαναλυτικός «βοναπαρτισμός»	170
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: «... ΚΑΙ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΟΣ»	174
I. «...ΕΝΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΓΡΑΦΗΣ»	177
I.1. Το παιχνίδι του συμβόλου	178
I.2. Το δεύτερο μέρος του «Σεμιναρίου για το “Κλεμμένο γράμμα”», ή <i>Lasciate ogne speranza, voi ch'intrate</i>	180
I.3. Ο (υπερ)στρουκτουραλισμός του J. Lacan	183
α) Ο στρουκτουραλισμός του J. Lacan	183
β) Ο υπερστρουκτουραλισμός του J. Lacan	190
I.4. Μεταγραφή, μεταγραμματισμός	193
α) «Κορόνα-γράμματα»	193
β) Ορθο-γραφώντας το τυχαίο	199
I.5. Το δίκτυο 1, 2, 3	202
α) Κατασκευάζοντας το συμβολικό δίκτυο	203
β) Συμβολικός καθορισμός και συντακτικός νόμος	204
γ) Η μνήμη της αλυσίδας	206
δ) Η σύνταξη και η μνήμη ως επιτελέσματα του σημειώοντος	207
I.6. Το δίκτυο α, β, γ, δ	208
α) Πρώτο βήμα	209
β) Δεύτερο βήμα	211
γ) Ο πίνακας κατανομής ΑΔ	215
δ) Οι πίνακες Ω και Ο	218
I.7. Τυχαίο; Δεν νομίζω, ή Ο Θείαμβος της σύνταξης	220
I.8. Μνήμες της ψυχανάλυσης	224
α) Η ψυχαναλυτική μνήμη: μια μετα-βιολογική μνήμη	226
β) Μνημική εγγραφή, μνημική ανάκληση	228

γ) Ο (αν)ελεύθερος συνειρμός και ο ακατάστρεπτος χαρακτήρας της επιθυμίας	231
δ) Επανάληψη	234
I.9. Το <i>caput mortuum</i> του σημειώοντος	236
α) Το απωθημένο επιστρέφει από το μέλλον: μικρή παρέκβαση για τον τετελεσμένο μέλλοντα	238
β) Σημειώουσες αλλημείες	241
γ) <i>C(α)put mortuum</i>	245
II. Ο LACAN ΚΑΙ Η ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗ	247
II.1. Μηχανές της ψυχανάλυσης	248
α) Η κυβερνητική μηχανή	248
β) Η μηχανή Turing	250
γ) Πληροφορία και εντροπία στην ψυχική οικονομία του υποκειμένου	254
II.2. Η μηχανή Poe: ο Poe με τον Turing, ή το «Κλεμμένο γράμμα» ως πεπερασμένο αυτόματο	255
II.3. Οι αλυσίδες Markov	257
α) Το παράδειγμα του Shannon: η μαθηματική θεωρία της επικοινωνίας	259
β) Ο λόγος του Άλλου: μια διακριτή πηγή πληροφοριών:	261
γ) Ο κόσμος του συμβολικού – ένας κόσμος της μηχανής (πεπερασμένων καταστάσεων), ή Ο Lacan και η θεωρία των αυτομάτων	262
δ) Το παράδειγμα του Chomsky: <i>the man comes</i> : γλώσσα/γραμματική(ς) πεπερασμένων καταστάσεων	264
ε) Το παράδειγμα του Deleuze: <i>he danced his did</i> : το ασυνείδητο είναι μηχανοποιημένο σαν μια ιδιόλεκτος	267

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

DERRIDA: ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	275
1. «Θέσεις» του Derrida	276
α) Το επιχείρημα της «γύτρας»	276
β) Τέσσερα μοτίβα	277
2. «Για την αγάπη του Lacan»...	281
α) Ο γιασμός, η διπλή δέσμευση	281
β) Εννέα μοτίβα	283

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: «Ο ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ ΤΗΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ»	288
Παρουσίαση του κειμένου	288
I. ΑΠΟΔΟΜΗΣΗ ΕΚ ΠΡΟΟΙΜΙΟΥ: «Wir besitzen ein interessantes Zeugnis dafür...»	289
II. Το Ζήτημα/Ερώτημα του Κειμένου	297
II.1. Το νόημα του γράμματος – «Nous n'en sommes pas encore là»	299
II.2. Le manque à/à sa place: η έλλειψη στη θέση της	300
II.3. «... όταν η αλήθεια κατοικεί τη μυθοπλασία»	302
II.4. Ο ουδετεροποιών αποκλεισμός του αφηγητή	304
α) Οι δύο χρόνοι του αποκλεισμού	306
β) Το πρόβλημα του πλαισίου	308
γ) «Το σεμινάριο για το “Κλεμμένο γράμμα”»: μια φορμαλιστική αναδιπλωσή της εφαρμοσμένης ψυχανάλυσης	310
δ) Η αρχή του αποκλεισμένου τέταρτου	311
II.5. Ο τόπος και το νόημα του γράμματος (κοντεύουμε...)	312
α) Ο προσίδιος τόπος	313
β) Το προσίδιο νόημα	315
II.6. Ο τόπος του γράμματος: ο τόπος του ευνουχισμού (... φάσαμε)	316
α) Το γράμμα επανέρχεται-αναλογεί στη γυναίκα	316
β) Ο δεσμός της Θηλυκότητας και της Αλήθειας	317
II.7. Ο Derrida «με το μέρος της εμπλεκόμενης κυρίας»...	320
Bonaparte	320
α) Ο Ντυπέν (και ο) ψυχαναλύτης	323
β) Ο Freud – από δεύτερο χέρι	329
γ) Η προβληματική του διπλού: διίσταται και ουδετεροποιήση	332
III. Το Σύστημα της Αλήθειας	336
III.1. Το πλαίσιο αναφοράς	336
III.2. Η ιδεατότητα και η φωνη(μα)τικότητα του γράμματος: το υπερβατολογικό σημείον/σημαινόμενο ονόματι «φαλλός»	338
III.3. Ο Lacan με τον Heidegger	342
α) Η λογοτεχνική μυθοπλασία ως <i>Dichtung</i>	342
β) Λόγος και αλήθεια	345
γ) Αυτός που «μας λέει πραγματικά ο Freud» (του Lacan): Τι είναι μεταφυσική;	350

III.4. Η Αυτός Εξοχότες ο Φαλλός	354
α) Η υπερβατολογική θέση του φαλλού	354
β) Η <i>Bedeutung</i> του φαλλού και η <i>Aufhebung</i> του σημάνσιμου	357
γ) Ο φαλλογοκεντρισμός ως ανδροκεντρισμός	358
IV. Η Σκηνή της Γραφής	363
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΑΝΕΠΙΔΟΤΑ	380
I. ΑΠΟΔΟΜΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΑΠΟΔΟΜΗΣΗ (JOHNSON)	381
I.1. Εντός του γράμματος, εκτός κειμένου	381
I.2. Ύστερον πρότερον: η δομή της επανόρθωσης-ως-επανάληψης-του-εγκλήματος	383
I.3. Αριθμολογικά	385
α) Αριθμοί της ψυχανάλυσης	385
β) Η «αριθμητική» (κριτική) του Derrida	387
I.4. <i>Séminaire</i> vs <i>Disséminaire</i>	391
α) Η εξίσωση «γράμμα = φαλλός»	391
β) Τυφλά σημεία	394
I.5. Το πλαίσιο αναφοράς	396
α) Το πλαίσιο ως απο-οριοθέτηση	396
β) Η αναγωγή της σκηνής της γραφής σε σημαινόμενο: η «λογοτεχνία» ως σημαινόμενο του «Κλεμμένου γράμματος»	398
I.6. Αναφορικά – με τον φαλλό: αναφορικότητα και ερμηνεία	402
I.7. Ο «ευνουχισμός» ως ερμηνεία μιας διαφοράς: ερμηνευτικά τραύματα	405
I.8. «... ένα γράμμα φθάνει πάντα στον προορισμό του»	408
II. ΞΑΝΑΝΟΗΘΝΤΑΣ ΤΟΝ ΦΑΚΕΛΟ ΤΟΥ «ΚΛΕΜΜΕΝΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣ» (BERGEBIS)	411
II.1. «Is éimaste dáicai...» – με τον Derrida	412
II.2. Ένας Άλλος αναγνώστης	413
α) Αποδόμηση της «εφαρμοσμένης ψυχανάλυσης»: το έργο τέχνης δεν είναι δομημένο σαν ένας σχηματισμός του ασυνειδήτου	413
β) «Επιστροφή στον Freud» (ως) «Επιστροφή στη Μεταφυσική»: το ασυνείδητο είναι δομημένο σαν τη σκηνή της α-λήθειας	415
II.3. Μερόληψία	417

Π.4. Διάκλιση – του πραγματικού	426
α) Η παλινδικία του φαλλού	426
β) Η ενορμητική <i>Kehre</i> του Lacan	437
Π.5. Διάκλιση – του λογοτεχνικού	442
III. ΠΕΡΑΝ ΤΗΣ ΔΙΟΔΟΜΗΣΗΣ: ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΜΙΝΤΙΟ-ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ (KITTLER)	445
III.1. Freud: Η γέννηση της «ψυχικής συσκευής» από το πνεύμα της τεχνικής	446
III.2. Lacan: Η ψυχανάλυση στην εποχή της υψηλής τεχνολογίας	453
III.3. R – S: Η Άλλη σκηνή του «Σεμιναρίου»	460
ANTI ΕΠΙΛΟΓΟΥ: <i>question de poste</i>	465
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ	471
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	587

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Έργα του Edgar Allan Poe

MRM / ΦΟΜ «The Murders in the Rue Morgue», στο *The Complete Tales and Poems of Edgar Allan Poe*, Λονδίνο, Penguin, 1982, σσ. 141-168· «Οι φόννοι της οδού Μοργκ», στο Έντγκαρ Άλλαν Πόε, *Τρία αστυνομικά προβλήματα για τον Λύγουστο Ντυπέν – Οι φόννοι της οδού Μοργκ, Το μυστήριο της Μαρί Ροζέ. Το κλεμμένο γράμμα*, μτφ. Γιώργος Μπλάνας, Αθήνα, Ερατώ, 2005, σσ. 29-104.

MMR / MMP «The Mystery of Marie Roget», στο *The Complete Tales and Poems of Edgar Allan Poe*, Λονδίνο, Penguin, 1982, σσ. 169-207· «Το μυστήριο της Μαρί Ροζέ», στο Έντγκαρ Άλλαν Πόε, *Τρία αστυνομικά προβλήματα για τον Λύγουστο Ντυπέν – Οι φόννοι της οδού Μοργκ, Το μυστήριο της Μαρί Ροζέ. Το κλεμμένο γράμμα*, μτφ. Γιώργος Μπλάνας, Αθήνα, Ερατώ, 2005, σσ. 105-219.

PL / ΚΡ «The Purloined Letter», στο John P. Muller και William J. Richardson (επιμ.), *The Purloined Poe. Lacan, Derrida, and Psychoanalytic Reading*, Βαλτιμόρη και Λονδίνο, The Johns Hopkins University Press, 1988, σσ. 6-23· *Το κλεμμένο γράμμα*, μτφ. Άρης Μπερλής, Αθήνα, Ολκός, 2001, σσ. 7-52.

Έργα του Sigmund Freud

S.E. *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud*, 24 τόμοι (I-XXIV), μτφ. James Strachey (σε συνεργασία με την Anna Freud και με τη βοήθεια των Alix Strachey και Alan Tyson), Λονδίνο, Vintage, 2001. [1η έκδοση Λονδίνο, The Hogarth Press, 1953-1974].

Αντικείμενο του βιβλίου αυτού είναι η διεπιστημονική προσέγγιση των διασυνδέσεων μεταξύ λογοτεχνίας, ψυχανάλυσης και φιλοσοφίας, καθώς και η διερώτηση περί της φύσης και της λειτουργίας της γλώσσας, μέσα από την ιστορική αντιπαράθεση του Jacques Derrida με τον Jacques Lacan αναφορικά με το λακανικό σεμινάριο για το περίφημο διήγημα του Edgar Allan Poe «Το κλεμμένο γράμμα». Η εν λόγω αντιπαράθεση καθόρισε την τύχη της σχέσης της αποδόμησης με τη λακανική θεωρία, απασχολώντας αστάθμητο αριθμό ψυχαναλυτών, φιλοσόφων, θεωρητικών της λογοτεχνίας, ακόμη και μαθηματικών. Η πρωτοτυπία της εδώ υιοθετούμενης προοπτικής συνίσταται στον εμπλουτισμό και την ανανέωση της ερμηνευτικής πρόσληψης της διαμάχης των δύο κορυφαίων στοχαστών με την παρεμβολή του μιντιο-τεχνολογικού παραδείγματος (Friedrich Kittler), με βάση το οποίο η έμφαση μετατοπίζεται από τους ρηματικούς στους τεχνο-επιστημονικούς όρους δυνατότητας του λακανικού λόγου, και δη ως τυφλό σημείο της ντερριντιανής κριτικής του Lacan και του επονομαζόμενου λακανικού «φαλλοκεντρισμού». Πέραν της μείζονος προβληματικής σχετικά με τη διαφορά μεταξύ θεωρητικού (φιλοσοφικού ή/και ψυχαναλυτικού) και λογοτεχνικού λόγου, η παρούσα μελέτη πραγματεύεται ένα από τα πλέον κεντρικά θέματα που απασχόλησαν τη σύγχρονη σκέψη: εκείνο της σύλληψης της γλώσσας όχι ως απλού αναπαραστατικού ή εκφραστικού μέσου, αλλά ως διαπλαστικής δομής της υποκειμενικότητας η οποία καθορίζει την πραγματικότητα του υποκειμένου και την πρόσβασή του σε αυτήν. Εγγράφεται έτσι στη νεωτερική παράδοση κριτικής της μεταφυσικής, η οποία, μετά τη γλωσσική της στροφή, κορυφώνεται στις μέρες μας με τη μιντιο-τεχνολογική στροφή προς τη γλώσσα ως πληροφορία.

ISBN978-960-6880-34-6

9 789606 880346